

науково обґрунтованих засадах. Фактично відбулося повернення до соціального забезпечення із жорстким регулюванням державою всіх грошових надходжень і видатків та залучення коштів державного бюджету для покриття дефіциту фінансових ресурсів. Новий механізм фінансового забезпечення державного пенсійного страхування міг би стати ефективнішим при умові консолідації внесків із збереженням принципів, на яких ґрунтується вітчизняна система загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Підсумовуючи вищевикладене, слід визнати, що зміни у пенсійній системі сьогодні пов'язані з вирішенням тимчасових економічних чи політичних завдань. З метою ефективного її реформування необхідно застосувати системний комплексний підхід, науково обґрунтовані методики, використання яких забезпечить підвищення ефективності державного пенсійного страхування та покращення матеріального добробуту пенсіонерів в Україні.

Література:

1. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» №3668-VI від 8 липня 2011 р.
2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» 32464-VI від 08.07.2010 р.

Шаманська Н. В.

к. е. н., доцент кафедри фінансів

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Створення ефективної системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні вимагає формування збалансованої системи фінансових відносин між різними її суб'єктами, які врегульовуються з використанням елементів фінансового механізму як сукупності взаємоузгоджених засобів впливу щодо акумулювання коштів відповідно до норм чинного законодавства з метою проведення стабільної страхової діяльності та управління соціальними ризиками. Тому саме фінансовий ме-

ханізм має розглядатися як один з пріоритетних у комплексі завдань з поетапного, відповідно до економічних умов, формування системи обов'язкового соціального страхування.

З огляду на це побудова моделі фінансового механізму, яка дозволила б оптимізувати виконання першочергових і стратегічних завдань у системі соціального страхування України з урахуванням сучасних умов та вимог ринкового середовища, є не лише актуальною, а й своєчасною та необхідною.

Функціонування фінансового механізму соціального страхування полягає у зваженому регулюванні рухом відповідних фінансових ресурсів через спеціальні страхові фонди – своєрідний транзит страхових коштів, які, здійснюючи рух від страхувальників до страховиків (у вигляді страхових внесків) і від страховиків до страхувальників (у вигляді страхових виплат), акумулюються на рахунках фондів соціального страхування [1].

На сьогодні у сфері соціального страхування функціонує чотири позабюджетні державні цільові фонди: Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та витратами, зумовленими похованням, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Функціонування фондів здійснюється за рахунок ефективного використання таких елементів фінансового механізму соціального страхування, як принципи, функції, орієнтири та критерії ефективності, що є підґрунтям для стабільної та сталої реалізації основних завдань, які вирішуються не лише в соціальному страхування, а й у системі соціального захисту країни в цілому. У свою чергу, зазначені елементи повинні проявлятися через дію системи регуляторів фінансового механізму соціального страхування, тобто передусім через:

– фінансові регулятори надходжень, до яких належать соціальні страхові внески, капітальні платежі, прибуток, кошти, одержані від стягнення штрафів і пені, банківські кредити;

– фінансові регулятори розподілу, що охоплюють страхові виплати, матеріальну допомогу, дотації, відшкодування збитків і витрат, превентивні заходи;

– фінансові регулятори страхового резервування – резерви коштів відповідних фондів для поточних потреб, резерви страхових коштів для забезпечення фінансової стабільності страхових позабюджетних фондів, крім пенсійного, резерв коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України тощо.

Модель має включати принаймні чотири основні складові: теоретико-методологічні засади соціального страхування, систему фінансових регуляторів, нормативно-правову базу фінансового механізму соціального страхування та організаційну систему регулювання соціальних доходів і виплат. Кожна із зазначених складових моделі включає набір елементів фінансового механізму соціального страхування, що тісно взаємодіють між собою. Разом з тим всередині кожної своєї складової модель має забезпечити взаємозв'язок окремих елементів фінансового механізму [2].

Відповідно до теоретико-методологічних засад в основу розробки оптимізаційної моделі фінансового механізму соціального страхування покладено такі базові принципи: гарантованість, стабільність, безризиковість, солідарність паритетність [3]. Це означає, що соціальне страхування має бути постійно функціонуючою і гарантованою системою, яка забезпечує страховий захист певних верств населення. Зазначені принципи соціального страхування мають реалізуватися через сукупність функцій – захисну, попереджувальну (превентивну), відтворювальну, перерозподільну, контролюючу, стимулюючу, акумулюючу, інвестиційну, стабілізуючу, які забезпечують його економіко-фінансове спрямування, а певне узгодження цих функцій здійснюється за допомогою оптимізаційної моделі.

Саме комплексна взаємодія зазначених принципів і функцій створює необхідну основу для ефективного функціонування системи соціального страхування в сучасних економічних умовах. Водночас реалізація окремих функцій спрямовується на орієнтири соціальної ефективності вітчизняної системи соціального страхування – зменшення навантаження на фонд оплати праці, спрощення порядку нарахувань і диференціацію ставок нарахувань, адресність соціальних виплат, прозорість грошових потоків, пов'язаних із страховими виплатами тощо. Саме завдяки взаємодії функ-

цій та орієнтирів можна усунути приховування реальних розмірів фонду оплати праці, зменшити тінізацію доходів громадян, збільшити обсяг надходжень до фондів соціального страхування, що не може не впливати на соціально-економічні процеси.

Це означає, що соціальне страхування не може розглядатися у відриві від стану економіки, рівня доходів, середньої та мінімальної заробітної плати працівників.

Виходячи з того, що мінімальний розмір заробітної плати, прожитковий мінімум і розмір мінімальної пенсії включаються до числа основних державних соціальних стандартів, слід вважати, що саме такі соціальні гарантії і надалі залишатимуться базовими щодо надходжень коштів фондів соціального страхування, тобто соціальних доходів, які трансформуються у соціальні видатки. Таким чином, оскільки зазначені державні соціальні гарантії у сфері доходів населення трансформуються у соціальні виплати, то їх одночасно можна вважати визначальними критеріями соціальної ефективності вітчизняної системи соціального страхування.

З огляду на це, в оптимізаційній моделі показники мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії, середньомісячної заробітної плати, прожиткового мінімуму розглядаються як критерії, через які оцінюється дія базових теоретико-методологічних засад соціального страхування – принципів, функцій та орієнтирів. Оскільки критерії ефективності соціального страхування визначаються економічною ситуацією в країні, можна вважати, що саме зазначені критеріальні показники є перехідним підґрунтям для подальших розрахунків показників ефективності соціального страхування з урахуванням оптимального, усталеного та послідовного впливу системи регуляторів фінансового механізму. У свою чергу, завдяки системі фінансових регуляторів надходжень, розподілу, страхового резервування реалізується вплив фінансів на процеси, що відбуваються у сфері соціального страхування [4, с. 164].

Таким чином, фінансові регулятори – це система взаємопов'язаних між собою. Елементів, які діють як окрема складова в межах оптимізаційної моделі. Завдяки їх використанню визначається взаємозв'язок соціальних доходів та соціальних виплат, оскільки останні проходять транзитом через фонди соціального страхування, коли настає страховий випадок. За рахунок цільового спрямування та використання коштів основних фондів

соціального страхування через відповідні фінансові регулятори забезпечуватиметься врегулювання обсягів соціальних доходів і соціальних виплат у цілому.

З огляду на вищезазначене відмітити, що три основних групи фінансових регуляторів, які визначають формування доходів та їхню цільову спрямованість використання через відповідні страхові виплати, є дієвими важелями фінансового механізму соціального страхування та соціального захисту в цілому.

В таких обставинах важливо, щоб в оптимізаційній моделі належне місце посідала складова, що характеризує нормативно-правову базу фінансового механізму соціального страхування як гаранту стабільності та надійності реалізації орієнтирів, критеріїв та показників соціальної ефективності.

На сьогодні в Україні чинними у сфері соціального страхування є більше двохсот законів і спеціальних підзаконних актів (постанов, розпоряджень, наказів, інструкцій), які регламентують норми здійснення соціальних послуг у конкретних страхових випадках.

Варто зазначити, що позабюджетні соціальні страхові фонди також беруть участь у прийнятті різноманітних постанов, положень та інструкцій, тобто мають право безпосереднього впливу на розробку та внесення змін у нормативно-правове забезпечення соціального страхування. Проте цілковитої збалансованості всіх законодавчих документів, які регулюють соціальне страхування, поки ще не досягнуто через відсутність єдиного підходу до подальшого реформування системи соціального страхування та соціального захисту в цілому.

Організаційна система регулювання соціальних доходів і виплат займає належне місце в оптимізаційній моделі фінансового механізму соціального страхування. Зазначимо, що процес регулювання у сфері соціального страхування є процесом постійної дії, який має відслідковуватись відповідними державними органами та врегульовуватись за допомогою відповідних фінансових важелів впливу – страхових внесків, розміру пенсій, ставок страхових тарифів тощо [4, с. 168].

Отже, запропонована оптимізаційна модель фінансового механізму соціального страхування – це сукупність взаємопов'язаних провідних складових, що об'єднують елементи фінансового механізму: принципи та

функції соціального страхування, орієнтири та узагальнюючі критерії, які проявляються через систему фінансових регуляторів, що законодавчо забезпечуються нормативно-правовим полем та врегульовуються системою організаційних заходів. Наскільки успішно працює модель – настільки результативними будуть показники ефективності соціального страхування як вихідного блоку моделі і як засобу державного впливу на соціальні доходи та соціальні виплати населенню, а відтак – і на розвиток заходів соціальної політики держави в цілому.

Література:

1. *Роик В. Д.* Единый социальный налог и проблемы модернизации социального страхования в России // www.council.gov.ru.
2. *Роик В. Д.* Концептуальные основы формирования рыночной финансовой модели социального страхования для России // www.council.gov.ru.
3. Закон України «Основи законодавства України про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» від 14. 01. 1998 р. №16/98-ВР // zakon1.rada.gov.ua.
4. *Бабич Л. М.* Оптимізаційна модель фінансового механізму соціального страхування України / Л. М. Бабич, Л. І. Васечко // *Актуальні проблеми економіки.* – 2009. – №1. – С. 158–170.
5. Про прийняття за основу проекту Закону України про систему збору та обліку єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування: Постанова Верховної Ради України від 11. 04. 2007 р. №919 – V // zakon1.rada.gov.ua.

Шаманська О. С.

викладач кафедри фінансів

СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПО- ДАРСТВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У ринковій економіці заощадження населення займають особливе місце серед економічних явищ, оскільки перебувають на межі інтересів громадян, держави та фінансових організацій. З одного боку, заощадження є важливим показником рівня життя населення, пов’язаним із його споживанням, доходами та видатками, а з іншого – являють собою цінний ресурс економічного розвитку, джерело інвестицій та кредитування господарства [1, с. 17].